

УДК [657.62:657.471]:336.713

*О. А. Криклій,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Навчально-науковий інститут бізнес-технологій «УАБС» Сумського державного університету,
м. Суми
Т. О. Тремба,
магістрант, Навчально-науковий інститут бізнес-технологій «УАБС», Сумського державного університету, м. Суми*

АНАЛІЗ ВИТРАТ БАНКІВ УКРАЇНИ ТА ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ЇХ ФОРМУВАННЯ

*О. А. Krykliy,
PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of Department of finance, banking and insurance, Academic and Research Institute of Business Technologies «Ukrainian Academy of Banking» of Sumy State University, Sumy
Т. О. Tremba,
Master, Academic and Research Institute of Business Technologies «Ukrainian Academy of Banking» of Sumy State University, Sumy*

ANALYSIS OF THE COSTS OF UKRAINIAN BANKS AND FACTORS AFFECTING THEIR FORMATION

У статті визначено необхідність дослідження сучасного стану та рівня витрат у банках України. Проаналізована їх структура та динаміка в Україні в післякризовий період. Здійснений сегментний аналіз основних статей витрат банків України та визначені ключові фактори, що чинили вплив на їх рівень.

The article determines the necessity of studying the current state and level of expenses in banks of Ukraine. Analyzed their structure and dynamics in Ukraine in the post-crisis period. A segmental analysis of the main articles of expenditures of Ukrainian banks was carried out and key factors influencing their level were identified.

Ключові слова: банк, аналіз, банківська система, витрати банку, фактори впливу.

Keywords: bank, analysis, banking system, costs of the bank, factors of influence.

Вступ. Аналіз витрат банків України є необхідним елементом, що дозволяє ефективно будувати стратегію ефективного управління ними в майбутньому, а також дозволяє зробити висновок про масштаб операцій, основні напрямки діяльності, участь банків у формуванні податкових надходжень до бюджету.

Постановка завдання. Мета статті полягає в проведенні аналізу витрат банків України, дослідженні динаміки показників, що характеризують їх формування, а також в оцінці факторів, що впливають на їх зміну.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання аналізу витрат банків досліджували чимало провідних вітчизняних та закордонних вчених: М. Алексеєнко, І. Боярко, А. Герасимович, Д. Гладких, Д. Дил, Л. Жердецька, Т. Косова, Л. Кіндрацька, О. Лисянська, І. Парасій-Вергуненко, Л. Примостка

Л. Снігурська, Т. Кох, Е. Рід, А. Шеремет та інші. Огляд наукових праць свідчить про недостатність аналітичних досліджень витрат банків України, що передбачає здійснення комплексного аналізу їх обсягу, структури та ефективності, визначення факторів, що чинили вплив на їх рівень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Витратами банку є альтернативні та грошові витрати, що призводять до зменшення економічної вигоди внаслідок проведення банком фінансових та господарських операцій та проведення операцій по забезпеченню функціонування банку [1, 3].

Проаналізуємо витрати банків України на основі даних, наведених у таблиці 1.

Таблиця 1.
Витрати банків України та їх структура за період 01.01.2015-01.07.2017 рр.

Дата		Процентні витрати	Комісійні витрати	Адміністративні та інші операційні витрати	Витрати на формування резервів	Податок на прибуток	Разом
2015	млн.г рн.	96079	5846	49733	114541	-406	265793
	%	36,1	2,2	18,7	43,1	-0,1	100,0
2016	млн.г рн.	83594	6476	53365	46614	1545	185027
	%	45,2	3,5	15,2	25,2	0,8	100,0
01.07.17 01.04.17	млн.г рн.	18697	2062	12390	6331	703	40182
	%	47,5	5,3	30,4	14,9	1,8	100,0
01.07.17	млн.г рн.	36745	4365	26015	20033	1511	88669
	%	45,7	5,4	31,5	15,5	1,8	100,0

[складено автором за даними 5]

Як свідчать наведені дані, витрати банків України за період аналізу зменшились на 66,6 % або на 177,12 млрд грн та в II кварталі 2017 року склали 88,67 млрд грн. Це зменшення відбулось внаслідок зменшення статей витрат, що займають найбільшу частку, а саме: процентних витрат та витрат на формування резервів.

Найбільш значущою статтею витрат банків України є процентні витрати. Їх частка у загальних витратах на останню звітну дату склала 45,7 %, що на 0,5 процентних пунктів більше, ніж у 2016 році та на 9,6 процентних пунктів більше, ніж на кінець 2015 року.

Ця стаття витрат на 01.07.2017 склала 36,75 млрд грн, що, у порівнянні з 2015 роком менше на 59,3 млрд грн або на 61,8%, а з 2016 роком – менше на 46,9 млрд грн. або на 56,01%.

Зменшення процентних витрат банків, насамперед, обумовлено зменшенням залишків зобов'язань банків України на 4,62 % за період аналізу (рис. 1).

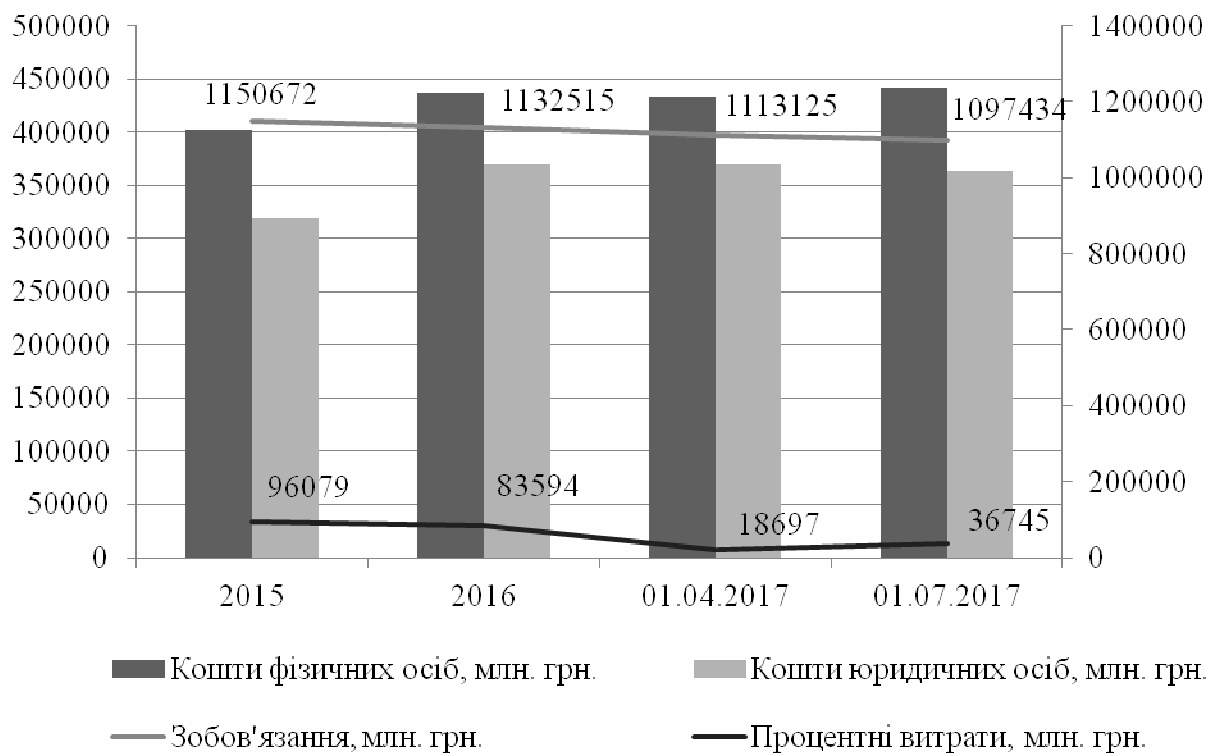

Рисунок 1. Динаміка показників, що характеризують процентні витрати банків України за 01.01.2015- 01.07.2017 рр.

За період дослідження зобов'язання банків України зменшилися на 4,62 % або 53238 млн грн. При цьому обсяги депозитних ресурсів банків зросли. Так, залишки коштів фізичних осіб зросли за період дослідження на 39728 млн грн, та на 01.07.2017 склали 441865 млн грн, кошти юридичних осіб склали 363031 млн грн, що на 44463 млн грн або на 14 % більше, ніж у 2015 році.

Окрім скорочення обсягів ресурсів банку, на зменшення процентних витрат впливало також і здешевлення ресурсної бази за всіма основними складовими.

Для визначення ефективності управління процентними витратами проведемо аналіз співвідношення процентних доходів та витрат, що визначає здатність банків отримувати прибуток від залучення та розміщення ресурсів (рис. 2) [4].

Рисунок 2. Динаміка процентних витрат та доходів банків України за 01.01.2015- 01.07.2017 рр.
[складено автором за даними 4]

Як свідчать наведені дані, здатність банків України отримувати прибуток від залучення та розміщення ресурсів за період дослідження збільшилась, оскільки показник співвідношення процентних доходів та витрат збільшився з 1,41 (доходи від розміщення ресурсів в 1,41 рази перевищують витрати за оплату ресурсів) за 2015 рік до 1,62 за I квартал 2017 року (доходи від розміщення ресурсів в 1,62 рази перевищують витрати за оплату ресурсів) та 1,65 за II квартал 2017 року (доходи від розміщення ресурсів в 1,65 рази перевищують витрати за оплату ресурсів).

Другою за значущістю статтею витрат банків є загальні адміністративні витрати, що за період дослідження зменшились на 52,3 % або на 23,72 млрд грн. Їх частка у загальних витратах банків за весь період зросла на 12,8 процентних пунктів та склала 31,5 %.

У 2014-2016 роках більшість банків України зіштовхнулися з проблемою високого рівня адміністративних витрат у порівнянні з обсягами їх діяльності. Причинами цього слугували одночасно як складна економічна ситуація у країні, так і зниження рентабельності окремих напрямів діяльності. Ці фактори поєдналися зі скороченням ефекту віддачі від масштабу, спричиненого, зокрема, неспроможністю вести операційну діяльність на територіях анексованих східно-південних областей. Ці обставини слід вважати основними факторами при ухваленні рішення у сфері оптимізації адміністративних витрат банків.

Одним зі шляхів оптимізації адміністративних витрат банків є реструктуризація банківської системи України через зменшення кількості регіональних підрозділів. Як свідчать дані рисунку 3, регіональна мережа банків в Україні за останні шість років скоротилася на 37,7 % – 15831 одиниця у 2012 році до 9844 одиниць в II кварталі 2017 року [5].

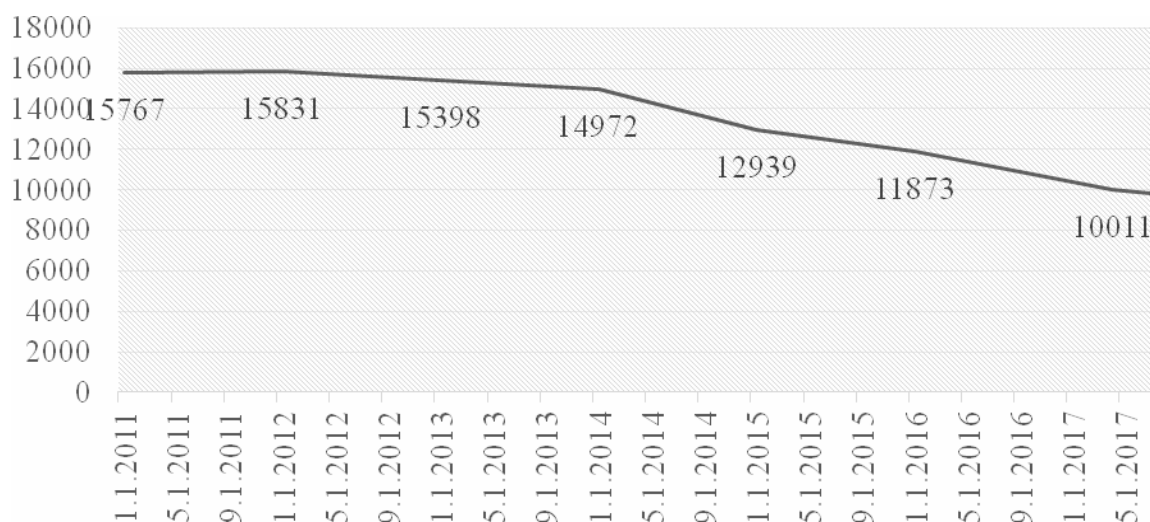

Рисунок 3. Динаміка кількості відділень банків України за 01.01.2011-01.07.2017 рр., од.
[складено автором за даними 5]

Значна кількість банків України декларують закриття або трансформацію відділень як один із методів оптимізації адміністративних витрат. Це свідчить про оптимізаційний процес адміністративних витрат та частковий перехід у сферу онлайн-обслуговування як концептуально нову модель розвитку. Треба зауважити, що достатньо актуальним на сьогодні для України є перехід на модель «direct banks». Одним із прикладів банків без відділень («direct banks») у світі є «ING Direct» (вони існують у Австралії, Австрія, Франції, Німеччині, Італії), «mBank» (належить «Commerzbank», розміщений в таких країнах як Польща, Чехія, Словаччина).

Вагомою статтею витрат банків є витрати на утримання персоналу, на зростання яких впливало збільшення соціальних стандартів, але, зважаючи на масштабне скорочення персоналу, їх обсяги за період дослідження скоротилися (рис. 4).

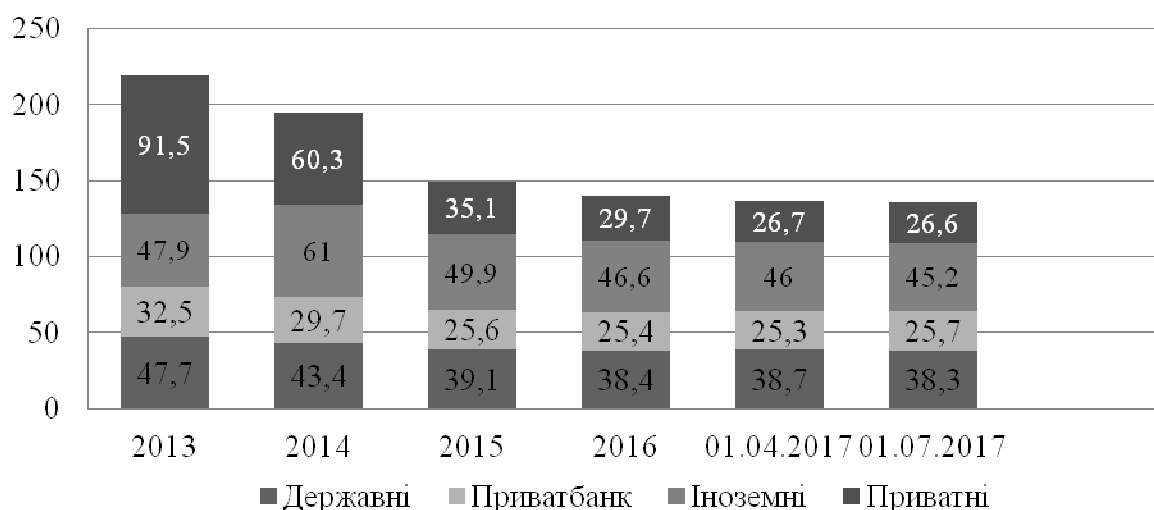

Рисунок 4. Динаміка кількості штатних працівників банків за 01.01.2013-01.07.2017 рр., тис. осіб
[складено автором за даними 6,7]

Кількість штатних працівників банків України за період аналізу скоротилась на 83,8 тис. осіб через скорочення штату як державних (на 64,9 тис. осіб), так і приватних банків (на 9,4 тис. осіб).

Вагомою статтею витрат банків України є витрати на формування резервів. За результатами аналізу визначено, що саме вони зазнали найбільш значного зниження у 2017 році: у порівнянні з 2016 роком – на 57,02 % або на 26,6 млрд грн; у порівнянні з 2015 роком – на 82,51 % або на 94,51 млрд грн. Унаслідок цих динамічних змін частка витрат банків на формування резервів зменшилась у порівнянні з 2015 роком на 27,6 процентних пунктів та склала 15,5 %.

Значущість впливу цієї статті на фінансові результати та фінансовий стан банків України зумовлена тим, що в сучасних умовах функціонування банківської системи України суттєвими залишаються обсяги проблемних активів, передусім, неякісних кредитів. Це зумовлює потребу в систематичному моніторингу якості активів як окремих банків, так й системи загалом та спрямування доходів, отриманих банком, на формування резервів (рис. 5).

Рисунок 5. Динаміка показників, що характеризують формування витрат банків України на формування резервів під активні операції за період з 01.01.2015 по 01.07.2017 рр.

Зниження якості обслуговування кредитів та зростання проблемних активів, у порівнянні з 2016 роком відбулося переважно через погіршення обслуговування кредитів у ПАТ КБ «Приватбанк» після його націоналізації.

Комісійні витрати банків України знизилась: у порівнянні з 2016 роком – на 32,6 % або на 2,11 млрд грн; у порівнянні з 2015 роком – на 25,3 % або на 1,48 млрд грн. Їх частка за період аналізу в загальних витратах банків зросла на 3,2 процентних пункти та склала 5,4 %. При цьому слід звернути увагу на таке

негативне явище, як те, що лише за два квартали 2017 року комісійні витрати зросли майже у 2 рази: в I кварталі 2017 року – на 2,3 млрд грн та склали 4,37 млрд грн.

Для поглибленого дослідження витрат банків України проведемо аналіз безризикового покриття витрат, що являє собою коефіцієнт, за допомогою якого можна оцінити як безризиковий дохід перекриває витрати банку. Також необхідно розрахувати коефіцієнт операційної ефективності, що дає оцінку рівня покриття операційних витрат сумою операційних доходів. Цей показник розраховується відношенням процентних та комісійних доходів до процентних та комісійних витрат (рис. 6).

Рисунок 6. Динаміка показників, що характеризують ефективність управління витратами банків України, за 01.01.2015-01.07.2017 рр., од.

Як свідчать наведені дані, за період дослідження виявлено нестійку тенденцію щодо показника безризикового покриття витрат. На 01.04.2017 спостерігається його зростання до 0,98 од., що позитивно характеризує їх формування. Але вже на кінець II кварталу 2017 року показник зменшується, що свідчить про погіршення ситуації. За період дослідження цей показник зріс, у порівнянні з 2015 роком, на 0,23 од.

Операційна ефективність банків України за період дослідження зростає (з 1,6 до 1,92 од.), що свідчить про те, що операційні доходи на 01.07.2017 в 1,92 рази покривають операційні витрати, тобто на 0,32 од. більше, ніж у 2015 році.

Висновки. За результатами проведеного аналізу визначено, що за період дослідження простежується скорочення обсягів витрат банків України. У структурі витрат найбільша питома вага належить процентним витратам, частка яких у 2017 році зросла майже до 48 %. Здатність банків України отримувати прибуток від залучення та розміщення ресурсів за період дослідження підвищилась, оскільки показник співвідношення процентних доходів та витрат зріс.

Значну питому вагу мають також адміністративні й інші операційні витрати, частка яких у 2017 році зросла до 30,4 %. У 2014-2016 роках більшість банків України зіштовхнулася з проблемою високого рівня адміністративних витрат у порівнянні з обсягами їх діяльності. Причинами цього слугували одночасно як складна економічна ситуація у країні, так і зниження рентабельності окремих напрямів діяльності. Ці фактори поєдналися зі скороченням ефекту віддачі від масштабу, спричиненого, зокрема, неспроможністю вести операційну діяльність на територіях анексованих східно-південних областей.

В 2015 році в структурі витрат банків значна питома вага належить також відрахуванням до резервів, частка яких сягнула 43,1 % внаслідок значного зростання проблемної заборгованості та необхідність через це покриття витрат за нею за рахунок формування спеціальних резервів. Після очищення балансів банків України від проблемних активів частка цієї статті у витратах знизилась у 2017 році до 15,5 %.

Література.

1. Стойко О. Я. Способи і методи оптимізації затрат банку // Банківський менеджмент. – 2009. – № 1. – С. 24–35.
2. Друри К. Управленческий и производственный учет [Электронный ресурс]: учебный комплекс / Друри К. - Электрон. текстовые данные. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2012. – 1423 с. – Режим доступа: <http://www.iprbookshop.ru/15486>.
3. Шелудько В. М. Фінансовий менеджмент: підручник / В. М. Шелудько; Київський національний університет ім. Т. Шевченка. – К.: Знання, 2013. – 375 с.

4. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]: Національний банк України: офіційне Інтернет – представництво – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua> Показники банківської системи України [Електронний ресурс] / НБУ. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442.

5. Річний звіт НБУ за 2015 рік [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=31669311>.

6. Річний звіт НБУ за 2016 рік [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=49064031>.

References.

1. Stoyko O. Ya. (2009), “Methods for optimizing the bank's costs”, *Bankivs'kyu menedzhment*, vol. 1, pp. 24-35.

2. Drury C. (2012), “Management and production accounting”, available at: <http://www.iprbookshop.ru/15486> (Accessed 07 Jan 2018).

3. Sheludko V. M., (2013), *Finansovyy menedzhment: pidruchnyk* [Financial Management: Textbook], Znannya, Kyiv, Ukraine.

4. The official site of the National Bank of Ukraine (2016): “Indicators of financial statements of banks of Ukraine”, available at: <https://bank.gov.ua/control/uk/publish> (Accessed 07 Jan 2018).

6. National Bank of Ukraine (2015), “Annual report of the NBU for 2015”, available at: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=31669311> (Accessed 07 Jan 2018).

7. National Bank of Ukraine (2015), “Annual report of the NBU for 2016”, available at: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=49064031> (Accessed 07 Jan 2018).

Стаття надійшла до редакції 15.01.2018 р.